

Bij het afgraven van het verhoogde koor in de kerk waren leden van het Argeologysk Wurkferbân van de Fryske Akademy, allen enthousiaste amateur-archeologen met veel kennis en ervaring, aanwezig om de werkzaamheden archeologisch te begeleiden, daartoe aangewezen door de provinciaal archeoloog van Friesland. Onder andere werd de afgevoerde grond minutieus met een metaaldetector doorzocht en dat leverde 94 munten op, allemaal kleingeld dat in de loop van bijna vijf eeuwen door de Pingjumeren in de kerk moet zijn verloren. De oudste munt is van rond 1470 en de jongste, een dubbeltje van koningin Juliana, dateert uit 1950.

Het is misschien aardig om over een paar van deze muntjes eens wat meer te vertellen.

KAREL DE STOUTE

De oudste munt, van zilver en geslagen omstreeks 1470, is een zogenaamde 'groot' op naam van de toenmalige landsheer Karel de Stoute (stout in de middeleeuwse betekenis van dapper). Eeuwenlang was de enige munteenheid die de middeleeuwers kenden de "penning" geweest. Dit was een muntje van lage waarde en daardoor niet erg geschikt voor het doen van grotere betalingen en zo ontstond er in de dertiende eeuw behoefte aan een munt van grotere waarde. Dat werd – de naam dekt de lading - de groot, die twaalf penningen vertegenwoordigde.

WAAR DE STUIVER VANDAAN KOMT

Maar ook de groot werd op een gegeven moment te klein, reden waarom er in de late middeleeuwen een dubbele groot werd ingevoerd. De eerste beeldenaar van deze munt vertoonde een vuurslag, een ijzeren voorwerp waarmee vonken van vuursteen werden afgeslagen om vuur te maken. De op de munt afgebeelde wegstuivende vonken leidden tot de benaming 'stuiver'. De stuiver werd vanaf de late middeleeuwen de voornaamste munteenheid in het dagelijkse leven. Je kunt hem wel een beetje vergelijken met onze euro. Hij was onderverdeeld in halve, kwart, achtste en zestiende stuivers. Het muntstuk van vijf cent, dat wij tot de invoering van de euro hebben gekend als de stuiver, was de directe afstammeling hiervan.

Hieronder twee stuivertjes uit de zeventiende eeuw, de ene met het wapen van Zeeland en de andere met de pijlenbundel uit het wapen met de Nederlandse leeuw. De zeven samengebonden

pijlen staan symbool voor de Zeven Verenigde Provinciën, maar het publiek zag er een bezem in. Het rechter muntje heet dan ook een bezemstuiver.

EEN FRIESE MUNT

Een ander leuk muntje is een Friese, zilveren kwart stuiver met het jaartal 1505. Het is geslagen in Leeuwarden voor hertog Georg van Saksen, die toen hier de baas was. Zijn vader Albrecht had in 1498 Friesland in bezit gekregen, nadat de Friezen zelf door onderlinge onenigheid (Schieringer en Vetkoper twisten) de Friese vrijheid hadden verkwanseld. Albrecht werd ingehuldigd in Franeker. De invalsweg van de stad, de Hertog van Saksenlaan, herinnert ons hier nog aan. Deze muntjes zijn trouwens best wel zeldzaam.

EEN ONHANDIGE PENNY

Het vorige muntje was echt Fries, maar dat wil niet zeggen dat er hier geen geld uit andere kotreien circuleerde. Munten waren destijds niet aan grenzen gebonden, de waarde en geldigheid van een muntstuk werd uitsluitend bepaald door de hoeveelheid edelmetaal die erin verwerkt was. Zodoende wekt het geen verbazing dat er ook een muntje uit Engeland in de kerk lag. Het is een laat zestiende eeuwse penny, de Engelse evenknie van de eerdergenoemde penning, met het portret van koningin Elizabeth de Eerste. Ooit vertegenwoordigde de penny nog een aardige hoeveelheid zilver, maar in de tijd van Elizabeth had de inflatie toegeslagen (ook toen al), vooral door de kosten van het oorlogvoeren tegen de Spanjaarden. Hoe hoger de prijs van zilver, hoe kleiner men de munten moest

maken, tot het punt waarop ze onhanteerbaar klein zouden worden. In veel andere landen, waaronder Nederland, loste men het probleem op door de kleinste waardes in goedkoop koper uit te voeren, maar de Engelsen hielden koppig vast aan hun 'sterling silver'. De penny werd daardoor kleiner dan een vingernagel. Alsof dat al niet onhandig genoeg was, bestond er ook nog een muntstuk met de waarde van een halve penny, farthing geheten. In plaats van het slaan van een koperen farthing, wat dus not done was, bedachten ze een andere oplossing, eigenlijk best wel slim. Ze creëerden namelijk een munt van anderhalve penny, een three-farthing. Stel je wilde een appel kopen, die een farthing kostte. Dan gaf je de verkoper een three-farthing en hij gaf je de appel en een penny terug. Problem solved!

OPLICHTERS, DIE PINGJUMERS?

Zuinigheid was troef bij de oude Pingjumers, net als trouwens overal vroeger. Begin negentiende eeuw, met de industriële revolutie, kwamen grote messing knopen in zwang, die massaal fabrieksmatig in Engeland werden gefabriceerd. Toevallig waren die net zo groot als een koperen duit, een type kleingeld dat toen op grote schaal werd gebruikt. We kennen dit muntje nog van de uitdrukking 'een duit in het zakje doen'. Het kerkezakje wel te verstaan.

Omdat zuiver koper nogal slijtgevoelig is waren veel van die duiten na verloop van tijd afgesleten tot min of meer blanco rondjes. Als je nou leep was en er viel een knoop van je jas omdat het oogje afbrak, dan gooide je die niet weg, maar je vijlde de achterkant nog wat bij en dan had je een nauwelijks van echt te onderscheiden nep-duit. Zeker in een slechtverlichte kerk liep je weinig risico als je die in de 'ponge' deponeerde. Vier van de gevonden duiten zijn van die neppers. Dat is ongeveer een op de tien. We kennen ze ook uit andere kerken, maar daarbuiten worden ze nooit gevonden. Op onderstaande foto links een knoop en rechts een afgesleten duit. Of is het andersom?

Het wroeten in de kerkvloer is nog niet klaar, wie weet wat voor verrassingen er nog meer naar boven zullen komen.

Namens het Argeologysk Wurkferbân,
Henk Sloots.